

Hvor er Peder Skredders penger?

(Fra retten i Rødøyfjordingen)

Av Torsten Simonsen

I mange historiske årbøker, avisartikler og andre sammenhenger trekkes gamle rettssaker og rettsdokumenter fram. Da er det gjerne de store og dramatiske hendelser det blir lagt vekt på. Det beskrives mordbrann og knivstikking, hor og lønn-drap av nyfødte. Bildet av tida blir voldsomt og blodig. En ser gjerne for seg et rettsapparat som summarisk og brutalt deler ut de strengeste straffer i et forsøk på å opprettholde et rimelig monn av ro og orden.

Justisprotokollene fra Rødøy både bekrefter og avkrefter dette bilde. Det er ikke vanskelig å finne fram til voldsomme og blodige tildragelser, og deres rettslige etterspill: presten som ble knivstukket i Træna, fosterdrap i Sandvika eller blodskam fra Værangfjorden. Men stort sett avspeiler protokollene den grå hverdag og de stort sett udramatiske problemer folk hadde å stri med. Svært mange saker gjaldt økonomiske forhold som lå utenfor strafferetten. Det var tinglysning av bygselbrev og andre avtaler, og det var inndrivning av gjeld og avgifter. Tvert imot det dramatiske bildet vi ofte sitter med når det gjelder tingholdet, så avspeiler protokollene et strengt regulert og lovlydig samfunn der folk forlangte og fikk sin rett. Dessuten et rettsvesen på så trygg grunn at måtehold og mindelige løsninger gikk foran mer terrorbetonte lov- anvendelser.

Nedenfor skal vi ta for oss en slik «lillesak». Den gjelder vel nærmest et simpelt tyveri, og verserte for retten i 1½ år, på 4 forskjellige ting i 1697-1698. På den tid var de vanlige tingsteden i Rødøy-delen av Rødøy fjerding: Rang-sund, Våga, Storselsøy, Rødøy, Æsvik og Sundøy. Siden saksøkte, Jacob Arntsen, bodde på Tjong, ble saken ført på tingene i Våga og Æsvika. Det var tre tingsamlinger i året, vårting i slutten av april, sommerting rundt 1. juli, og høstting først i oktober. Datoene kunne nok va-

Utsnitt av justisprotokoll for Rødøy 1697. Tinget ble holdt på Våga. Kopi av protokollen finnes i Rødøy bygdeboknemnds arkiv.

Utsnitt av justisprotokoll for Rødøy 1697. Tinget ble holdt på Våga. Kopi av protokollen finnes i Rødøy bygdeboknemnds arkiv.

riere endel. Saken førtes på vår og sommerting 1697 og sommer og høstting 1698. Tidligere hadde alle bønder plikt til å møte på bygdetinget, og lagrettemennene, som var 6-12 i tallet, ble valgt på livstid. Fra 1687 var det med «Christian V's norske lov» forandret slik at møteplikten var opphevet og lagrettemennene valgte for 1 år i gangen. I parentes bemerket var målet å overføre den siste rest av bygdas sjølstyre til embetsmennene. Derfor er det ikke så rart at Jacob var fraværende ved første oppkallelse. Jacob satt som leilending på et av Tjongbrukene og var sjøl flere ganger oppnevnt som lagrettemann.

Kort gjenfortalt er saken følgende:

Peder Johansen Skredder hadde stående en kiste eller et lite skrin i Jacob Arntsen Tjong sitt hus. Det er ikke så rart i og med at handverkere i den tida reiste rundt på gårdene og ble på den enkelte gård til arbeidet var ferdig, istedet for som nå, at kundene oppsøker handverkeren. Da Peder kom tilbake til Tjong etter et fravær, fant han skrinet oppbrutt og pengene borte. Det dreide seg om 20 riksdaler, og han gikk da

rettens veg for å få pengene tilbake. 20 riksdaler var ingen liten sum i 1690-åra. I det hele var det svært lite penger blant folk, det meste ble betalt i varer. Den vanlige bruksstørrelse i Rødøy i den tida var skyldsatt til mellom ½ våg og 1 våg. Slike bruk ble ved det store krongodssalget i 1729 bortauksjonert for 20-30 riksdaler. Eller sagt på en annen måte; for 20 riksdaler kunne Peder Skredder kjøpt 6-7 kyr og en hest. Det må være mange års sparepenger som var kommet bort. Siden Jacob ikke var på tinget, ble saken utsatt til neste tingsamling.

På andre tingsamling møttes Jacob og Peder i retten. Nå viste det seg at Peder ikke hadde gitt Jacob skrinet i forvaring, men nærmest bare satt det fra seg på Tjong. Jacob mente derfor at han umulig kunne være ansvarlig for det som var skjedd, sjøl om det var i hans gård. Peder ønsket på dette tidspunkt å føre noen vitner, men de var ikke møtt på tinget og kunne følgelig ikke utspørres. Derfor ble saken igjen utsatt.

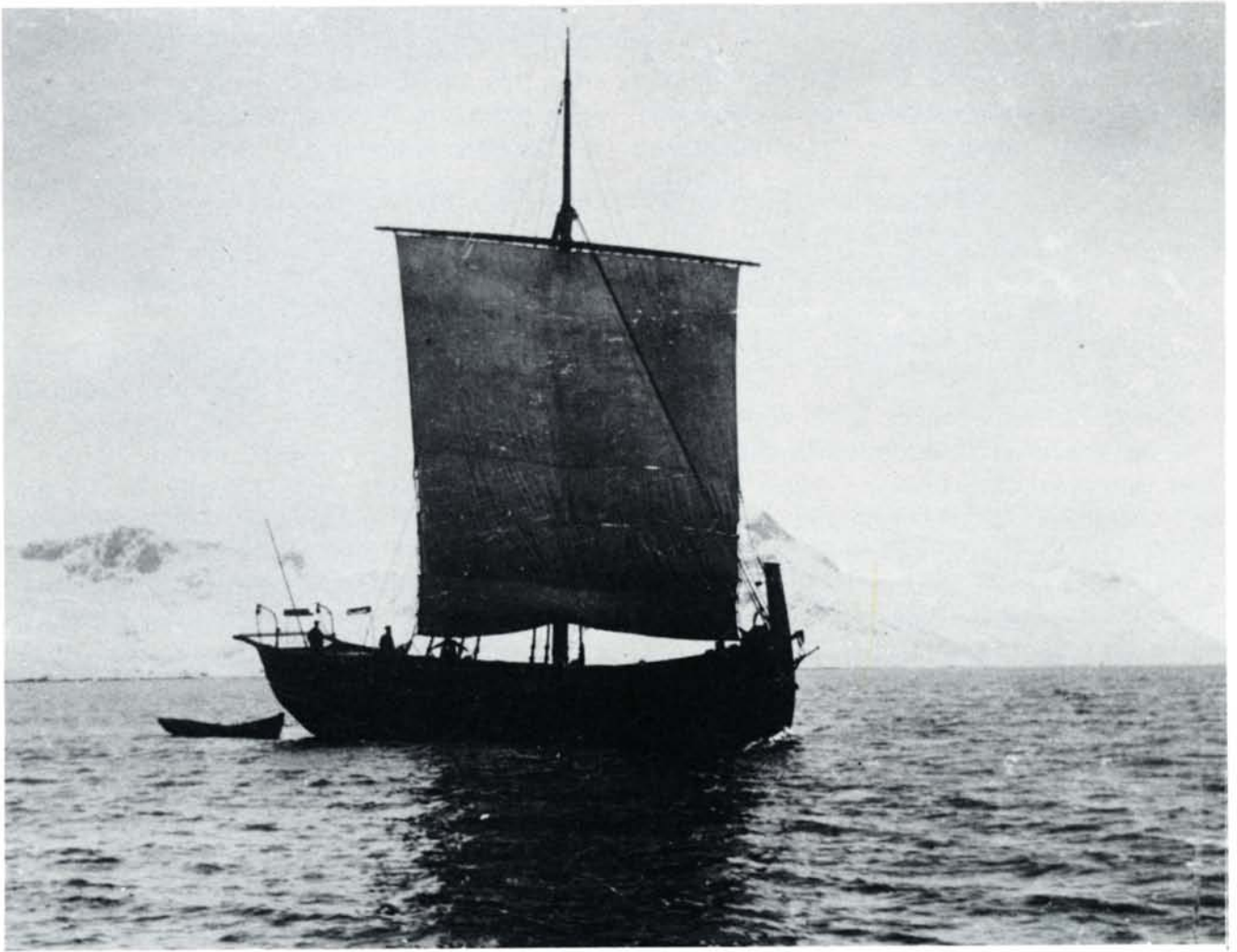
På tredje tingsamlinga, sommertinget 1698, ble så saken atter tatt opp. Siden de nevnte vitnene ikke opptrer videre i retten, kan det hende at det er skjedd noe i saken på høsttinget i 1697 eller vårtinget 1698. På det første av disse var Jacob oppnevnt som lagrettemann. På det andre var han stevnet i en annen sak, men møtte ikke. Det står ikke noe om saken i protokollene for disse to ting. Men 28/6 1698 kom altså saken opp.

Flere ganger nevnes at partene kom i rene munnhuggerier med hverandre, for eks.: «... og etter meget mundtlig imellom forløb...» og «Efter lang mundstrid...». Enden på visa ble at Jacob innrømte at han visste hvor pengene var. Dem hadde datteren Dorethe Jacobsdatter, som for tiden var i Bergen.

Bergen var på den tid handelssentrum for Nord-Norge. To ganger i året gikk det jekt fra distriktet som brakte tørrfisk til Bergen og nødvendighetsvarer tilbake. Presten i Rødøy var endel år tidligere pålagt å holde seg i sitt kall og passe det istedet for idelig å ligge på reise til Bergen. Jenta har sikkert reist med bygdejekta til «førstestevne» ved korsmessetider (3. mai).

*Jacob Arntsen Tjong måtte møte på tinget flere ganger før dom ble avsagt.
(Tegning: Knut Grindvik).*

Jacobs datter, Dorethe, reiste til Bergen med bygdjekta. Hun hadde med seg 20 riksdaler i bagasjen. (Foto: Thorstein Brændmo/ Nordland Fylkesmuseum).

Hva hun skulle i Bergen bortsett fra å unnsnippe rettsforfølgelse, er vanskelig å skjønne. I alle tilfeller er det mislykket. Jacob ble pålagt å forskafe Dorethe med første jekt, eller sjøl svare Peder Skredder for de 20 riksdalerne.

Så kom da saken opp for fjerde gang. Igjen innledes det med en lang krangel. Imidlertid har Jacob ikke framskaffet datteren, og må sjøl stå for støyten. Han prøvde seg på enda en utsettelse, idet han hevdet at Peder hadde gitt

Dorethe pengene. Det benektet Peder, og retten har tydeligvis trodd han på det punkt.

Endelig er da retten klar til å felle dom i saken. Jacob ble i datteren Dorethes sted dømt til å betale Peder de 20 riksdaler, og det innen tredje solemerke. Om ikke så skjedde, kunne Peder ta pant i Jacobs eiendeler. Jacob fikk heller sjøl søke å få sine utlegg dekket hos datteren.